

Nederlands krijgsmacht en de Europese Defensiegemeenschap

De Nederlandse betrokkenheid bij de opbouw van de Westeuropese defensie kort na de totstandkoming van het Verdrag van Brussel (1948) en de NAVO (1949) was niet al te groot. Terwijl de Koude Oorlog tussen de supermachten, de VS en de Sovjet-Unie, al volop woedde, lag Nederland er vrijwel onverdedigd bij. De defensie van ons landje werd overgelaten aan slechts enkele luchtverdedigingsstroepen. Het grootste deel van de Nederlandse krijgsmacht bevond zich immers nog in Nederlands-Indië teneinde de onafhankelijkheidsstrijd van de opstandige Indonesiërs in de kiem te smoren. Ondanks de Nederlandse deelneming aan het Atlantische militaire bondgenootschap weigerde Den Haag tot halverwege 1950 zijn defensiebudget te verhogen. Niet alleen de Nederlandse militaire aanwezigheid in Indonesië was een reden voor die zuinigheid, maar ook de overweging dat de financiën beter konden worden besteed aan onze economische wederopbouw. Een Sovjetrussische aanval op West-Europa werd door de Nederlandse autoriteiten vooralsnog niet verwacht.

Het uitbreken van de oorlog in Korea in juni 1950 bracht de Nederlandse regering noodgedwongen tot andere gedachten. De Koude Oorlog was nu ook voor Nederland een harde realiteit. Onder deze omstandigheden werd de vraag wat er met West-Duitsland moest gebeuren opnieuw actueel. De voormalige bondgenoten uit de Tweede Wereldoorlog (de VS, Groot-Brittannië, Frankrijk en

de Sovjet-Unie) waren m.b.t. het Duitse vraagstuk nog steeds niet tot overeenstemming gekomen. Twee problemen drongen zich rond dit knelende vraagstuk op: 1. hoe kon de Duitse industrie weer op de been worden gebracht zonder gevaar voor een nieuw oplevende Duitse agressie in de toekomst? en 2. op welke wijze kon Duitsland in de verdediging van West-Europa tegen de Sovjet-Unie worden ingepast?

Nederland bepleitte een snelle Duitse herbewapening binnen het kader van de NAVO. Frankrijk was daarvan bepaald niet gecharmeerd en kwam in oktober 1950 met een geheel eigen plan. Het stelde de oprichting van een Europees leger voor, waarin plaats was ingeruimd voor kleine Duitse militaire eenheden. Dat multinationale leger zou onder controle komen te staan van een supranationaal lichaam, de zg. Europese Defensiegemeenschap (EDG).

De EDG is veelvuldig onderwerp van wetenschappelijke studie geweest. De Nederlandse houding t.a.v. deze kwestie is in diverse publikaties herhaaldelijk aan de orde gesteld. De reacties van de Nederlandse krijgsmacht zijn daarentegen niet uitvoerig bestudeerd. Was men in defensiekringen voor- of tegenstander van een Europese militaire integratie? Welke argumenten werden daarvoor aangevoerd? Met 1992 — het jaar van de Europese eenwording — in zicht heeft de EDG nog altijd iets actueels. Hoewel de omstandigheden nu anders zijn dan zo'n 40 jaar geleden is het uit militair-historisch oogpunt niet oninteressant stil te staan bij een van de eerste pogingen tot een geïntegreerd Europees leger te komen.

Geen medewerking

In het voorjaar van 1950, enkele maanden voor het uitbreken van de Korea-oorlog, had de Gene-

De auteur promoveerde op 7 november 1990 op het proefschrift „Een verre vijand komt naderbij. De diplomatieke betrekkingen van Nederland met de Sovjet-Unie 1942-1953”. Van zijn hand verschenen in ons tijdschrift: „Een papierendijk tegen een rode zee? Nederlands krijgsmacht en het begin van de Koude oorlog” (MS 158(1989)473) en „De Sovjet-russische krijgsmacht in Nederlandse ogen, 1946-1955” (MS 159(1990)369).

rale Staf zich gebogen over het vraagstuk van de Westduitse herbewapening. Men koesterde er grote bezwaren tegen een bewapening van Duitsland. De bittere herinneringen aan de nederlaag in de meidagen van 1940 stonden diep in het geheugen van de Nederlandse legerleiding gegrift. De vrees voor herhaling was nog alom aanwezig. Een Duits leger „van enige omvang zal West-Duitsland een sleutelpositie geven van een benauwend gewicht”. Zo'n leger kon immers worden ingezet voor doeleinden als de hereniging van de beide Duitslanden en een toekomstige overheersing van Europa. Een totale ontwapening van West-Duitsland vond de Generale Staf echter eveneens onaanvaardbaar. Een opneming in de NAVO of enig ander militair bondgenootschap achtten de hoge militairen voorsnood uitgesloten. Men verwachtte wel enig soelaas van de oprichting van een centraal Duits politieapparaat op militaire grondslag. Daarmee zou later voorzichtig een basis kunnen worden gelegd voor een Duitse militaire strijdmacht. De mening van de Generale Staf werd in mei 1950 volledig onderschreven door de Nederlandse regering. De ministerraad achtte een Duitse herbewapening op dat moment nog voorbarig. Nog geen maand later liet Den Haag een geheel ander geluid horen. De communistische Noordkoreaanse aanval op Zuid-Korea in juni 1950 had de bewindslieden tot andere gedachten gebracht. Een Sovjetrussische aanval op West-Europa werd niet meer onmogelijk geacht. Nederland propageerde als tegenmaatregel een snelle herbewapening van West-Duitsland en pleitte in de NAVO voor een voorwaartse-defensiestrategie. Een tot ver in de Bondsrepubliek vooruitgeschoven verdedigingslinie zou de, in de ogen van veel militaire strategen weinig zinvolle, Rijn-IJssellinie moeten vervangen. Tevens maakte Nederland zich hard voor een opneming van West-Duitsland in de NAVO.

Eind augustus 1950 legde het Amerikaanse State Department t.a.v. het Westduitse herbewapenvraagstuk aan alle NAVO-partners een plan voor. Het omvatte de volgende voorstellen: 1. er zou bij een Duitse herbewapening een geïntegreerd NAVO-commando moeten komen onder Amerikaans leiderschap; 2. de VS zouden meer troepen in Europa stationeren, met name in West-Duitsland; 3. de militaire hulp aan de Westeuropese NAVO-partners zou worden uitgebreid; 4. in

ruil daarvoor moesten de bondgenoten wel hun militaire uitgaven drastisch verhogen; en 5. een Westduitse militaire bijdrage aan de NAVO, op het niveau van divisies, werd absoluut noodzakelijk geacht.

De Franse minister Robert Schuman tekende direct bezwaar aan tegen de in het Amerikaanse voorstel min of meer ongecontroleerde opstelling van een zelfstandig Westduits leger. De Fransen waren namelijk bevreesd dat een Duitse herbewapening zou leiden tot een situatie waarin de Bondsrepubliek op lange termijn kon beschikken over de grootste strijdmacht op het Westeuropese continent. Frankrijk had immers zijn troepen voor een belangrijk deel ingezet in de koloniale oorlog in Indo-China. Derhalve lanceerde de Franse minister René Pleven op 28 oktober 1950 een tegenvoorstel. Daarin werd de vorming van een Europees leger voorgesteld, waarbij de Westduitse bijdrage werd beperkt tot kleine eenheden, dat wil zeggen bataljons van 300 à 400 man laag in de commandostructuur. Het op te richten Europese leger zou vallen onder de bevoegdheden van een Europese minister van defensie, die op zijn beurt lid was van een Europese ministerraad en verantwoordig schuldig aan een Europees parlement. Het Pleven-plan werd door Washington en de overige NAVO-partners weinig geestdriftig onthaald. Groot-Brittannië, Nederland en de Scandinavische landen lieten al snel weten niet te willen meewerken aan een Europees leger conform het Franse voorstel. De vrees bestond dat Frankrijk op deze wijze in Europa een dominante positie wilde gaan innemen, ten koste van de Bondsrepubliek. Nederland stond bijzonder sceptisch tegenover het Franse plan. Het voorstel doorkruiste ook de NAVO-conceptie. Nederland was immers begonnen zijn legers te reorganiseren volgens de richtlijnen van de NAVO — *Medium term defence plan* — en had zich voorgenomen eind 1954 vijf divisies te leveren. Die zouden worden uitgerust met gestandaardiseerde Amerikaanse gevechtsmiddelen. In Den Haag werd het door Frankrijk geopperde plan opgevat als een poging de uitvoering van het *Medium term defence plan* te dwarsbomen, teneinde op het Europese continent een Franse hegemoniale positie te verwerkelijken. Gezien de Nederlandse stellingname kan het geen verwondering wekken dat Nederland weigerde mee te doen aan de besprekingen die in Parijs zouden

worden gehouden over de oprichting van een supranationale Europese militaire gemeenschap.

Reacties van de krijgsmacht

Van de zijde van de Nederlandse krijgsmacht werd eveneens een groot aantal, vooral militair-technische, bezwaren tegen een Europees leger geformuleerd. In de ogen van de Nederlandse legerleiding zouden de traditioneel op nationale leest geschoeide legers zich niet zo gemakkelijk laten omvormen tot een multinational Europees leger. Aan dat proces diende in ieder geval eerst de ontwikkeling van een gezaghebbend, boven de nationale staten staand, Europees politiek orgaan vooraf te gaan. Pas daarna kon een multinational leger tot stand worden gebracht.

Het stoorde de Nederlandse legerleiding ten zeerste dat binnen een relatief korte periode een derde reorganisatie zou moeten plaatsvinden. In 1945 was men begonnen met de vorming van twee divisies volgens Engels model. Ruim drie jaar later moesten de uit Nederlands-Indië teruggekeerde troepen worden gehergroepeerd en opgeleid naar Amerikaans model. Een nieuwe omschakeling en reorganisatie naar een Europees model — zowel qua opleiding, organisatie en bewapening — zouden veel tijdverlies en onrust binnen de krijgsmacht teweegbrengen. Daarenboven tastte de Generale Staf begin 1951 nog steeds in het duister over de wijze waarop de legerkorpsen en leger-troepen binnen het Europees leger zouden moeten worden gevormd. Dat probleem was des te knellender, omdat een Europese divisie hooguit 13.000 man zou gaan tellen, terwijl Amerikaanse en Engelse divisies een sterkte hadden die anderhalfmaal zo groot was. Dat impliceerde dat de gevechtskracht van een Europese divisie aanzienlijk kleiner zou zijn. Daarenboven waren problemen te verwachten rond bewapening en voeding. Moest het nieuwe leger worden bewapend met een eenheidsbewapening van Europese makelij of moest men voor Amerikaanse wapensystemen kiezen? Gezien de korte tijd waarbinnen het Europese leger moest worden verwezenlijkt zou men vermoedelijk toch weer bij de Amerikaanse industrie moeten aankloppen. Een uitermate belangrijke aangelegenheid vond men de voeding van het Europese leger. Het rantsoen diende te wor-

den aangepast aan de nationale voedingsgewoonten. Gewezen werd op het volgende:

... de handhaving van het Engelse rantsoen voor onze troepen in 1945 bleek een volkomen mislukking, o.m. omdat het Engelse rantsoen voor onze troepen veel te weinig aardappelen bevatte. Het is een zaak van het grootste belang, dat onze dienstplichtigen Nederlandse menu's verstrekt worden, die van Nederlandse leveranciers worden betrokken.

Ook in marinekringen had men ernstige bedenkingen. Binnen de marine werd het uiterst merkwaardig gevonden dat Frankrijk slechts een Europees leger voor ogen had en niet een Europese strijdmacht. De wereldzeeën waren immers van vitaal belang. Bij het uitbreken van een conflict waren de zeeën als aanvoerwegen en operatietoneel onmisbare schakels in de strijd. Juist een maximale samenwerking tussen de land-, lucht- en zeemachten zou het gevecht ten gunste van West-Europa kunnen beslechten. Hier en daar gingen zelfs stemmen op, dat het meer voor de hand had gelegen een Europese marine in plaats van een Europees leger op te richten. Op voorhand voelde de marine er weinig voor mee te werken aan een Europese militaire integratie, omdat

... het historisch onmogelijk (is) een deel van de soevereiniteit op te offeren. De jongste geschiedenis van ons Koninkrijk geeft ons daarvan voorbeelden te over (...). Wellicht nog meer in het oog springend zijn de militaire gevaren van zulk een plan (...). Het begrip „Europees” leger, luchtmacht of marine is een (...) continentale conceptie, welke onvoldoende rekening houdt met het wereldomvattende karakter van een mogelijke toekomstige oorlog.

Koersverandering

Gedurende 1950 gingen de meeste Amerikaanse beleidsmakers v.w.b. het Westduitse-herbewapeningsvraagstuk nog steeds uit van de Atlantische variant. Nog op 19 december 1950 hadden de Fransen en Amerikanen het plan Spofford als compromis aanvaard, volgens hetwelk Duitse eenheden met een sterkte van 5000 à 6000 man in het NAVO-leger zouden kunnen worden opgenomen. Van een werkelijke overeenstemming over de principes van het Pleven-plan was overigens nog geen sprake.

In de zomer van 1951 echter veranderde de Amerikaanse houding ten gunste van een Europees leger. In juli sprak de Amerikaanse NAVO-opperbevelhebber Eisenhower zich duidelijk uit voor

een Europese militaire alliantie. Die wending illustreerde dat Washington langzaam maar zeker uit was op vermindering van de Amerikaanse militaire betrokkenheid in Europa.

Als gevolg van die Amerikaanse koerswijziging bereikten de onderhandelaars (Frankrijk, Italië, de Bondsrepubliek, België en Luxemburg) op 21 juli 1951 in Parijs een compromis. Dat vergelijk hield in dat er een Europese Defensiegemeenschap zou komen met een Europese executieve, een raad van ministers en een parlement. Het leger zou zo'n 600.000 à 700.000 man tellen en onder bevel van de NAVO-bevelhebber in Europa staan.

Die veranderingen en snelle vorderingen dwongen Nederland zijn houding tegenover een Europees leger te heroverwegen. In augustus 1951 werd in Den Haag voor Nederlandse kabinetsleden, ambassadeurs en hoge ambtenaren van het ministerie van buitenlandse zaken een bijeenkomst gehouden. Daar werd na hevige discussie besloten dat Nederland zich niet meer afzijdig kon houden van de onderhandelingen in Parijs. De Belgisch/Luxemburgse bereidheid wel mee te werken aan de Europese Defensiegemeenschap en de angst dat de VS een al te koppig Nederland wel eens konden afstraffen met een geringere toewijzing van economische en militaire hulp waren zwaarwegende argumenten bij het nemen van dat besluit. Bovendien bood het Nederland de kans, in Beneluxverband, in de laatste fase van de onderhandelingen nog enig tegengas te geven. De „kleine drie” vreesden immers binnen een supranationale Europese Defensiegemeenschap door Frankrijk en Duitsland te worden overvleugeld.

Teneinde een eventuele Frans-Duitse dominantie tegen te gaan bleef Nederland aandringen op versterking van de Atlantische gemeenschap en pleiten voor een hechtere samenwerking tussen de EDG en de NAVO. In de Beneluxstaten bleef een grote huiver bestaan tegen het supranationale karakter van de EDG. Vooral de totstandkoming van de gemeenschappelijke begroting was een belangrijke steen des aanstoots. De onderhandelingen werden door het grote onderlinge wantrouwen tussen alle onderhandelaars vertraagd. Uiteindelijk kwam het EDG-verdrag onder Amerikaanse druk toch nog tot stand.

Militaire reacties op het EDG-verdrag

Van alle zijden had men water bij de wijn moeten doen. Dat bleek uit het Verdrag dat op 9 mei 1952 in Parijs werd ondertekend. Behalve de overeenkomst zelf bevatte het verdrag aanvullende protocollen. Deze behelsden een aantal garanties. Ten eerste een verdrag tussen de EDG en de NAVO. Ten tweede een verdrag tussen Engeland en de EDG. Ten derde een verklaring dat Frankrijk, de VS en Groot-Brittannië garant stonden voor een eventueel uittreden van de Bondsrepubliek.

Inhoudelijk was het volgende vastgelegd. De EDG zou een supranationale organisatie worden. Het Europese leger zou worden opgebouwd uit eenheden van 12.000 tot 13.000 man en gefinancierd uit een gemeenschappelijke begroting. De nationale parlementen hielden een vinger aan de pols. Het leger zelf viel onder het commando van de NAVO-opperbevelhebber in Europa. Het recruterende van andere troepen dan die voor de EDG werd alle lidstaten nadrukkelijk verboden, tenzij het werving betrof voor de defensie van overzeese gebieden — de marine bleef zo buiten schot — of de verdediging van de binnenlandse veiligheid. Alleen onder bijzondere omstandigheden, bv. ernstige binnenlandse ongeregeldeheden, mochten de lidstaten troepen aan het EDG-leger onttrekken. Voorts was in het verdrag de bepaling opgenomen, dat een aanval op een van de lidstaten als een agressieve daad jegens allen werd beschouwd.

In november 1952 zette generaal-majoor van de Generale Staf J. D. Schepers in de *Militaire Spectator* uiteen hoe de beoogde integratie van de Nederlandse landmacht in de EDG vermoedelijk zou gaan verlopen. Gezien het verschil in taal en volksaard leek het hem weinig praktisch eenheden te vormen die uit drie of meer nationaliteiten waren samengesteld. Naar zijn mening deed men er verstandig aan een divisie uitsluitend te vormen uit personeel van dezelfde landsaard. De zo opgebouwde legerkorpsen zouden op deze wijze worden samengesteld uit divisies van verschillende nationaliteiten. Voor een effectief functionerende krijgsmacht diende op zijn minst te worden gestreefd naar een gelijke, liefst gemeenschappelijke, opleiding. Op hoog niveau — de krijgsscholen — verwachtte Schepers niet veel problemen, omdat daar de taalbarrière minder groot was dan op

lager niveau. Het zo snel mogelijk smeden van een Europese geest achtte hij noodzakelijk. Eenvoudig zou dat niet zijn, omdat het ontstaan van een Europees leger een niet gering aantal problemen op rechtspositioneel terrein zou veroorzaken: gelijkshakeling van gelijke rangen in de verschillende landen met de daarbij behorende status en salariering zou ongetwijfeld weerstand oproepen. Met name bij de onderofficieren en minderen was dat een knellend probleem. Op lange termijn diende men dan ook te streven naar één bevorderingsregeling. Ook de recrutering van beroepspersoneel zou op gelijke wijze moeten geschieden.

Op 23 januari 1953 liet generaal H. J. Kruls zich op een bijeenkomst van de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap veel kritischer uit. De generaal gaf te kennen een voorstander te zijn van een Europese krijgsmacht als machtsinstrument van een Verenigd Europa, maar Kruls was allerm minst enthousiast over de Europese Defensiegemeenschap:

... de EDG is in mijn ogen een te kunstmatige constructie, geschapen om bij gemis aan een staatkundig verenigd Europa aan een Europese krijgsmacht een kapconstructie te geven. Ware het niet dat het Europese leger en de daaruit gegroeide EDG nodig zijn gebleken om Duitslands medewerking aan Europa's verdediging mogelijk te maken en ware die medewerking niet een conditio sine qua non voor Europa's defensie, dan zou ik er weinig voor gevoelen om voor dit Europese leger en deze Defensie Gemeenschap het offer van een deel der eigen soevereiniteit te brengen.

Ook luitenant-kolonel b.d. J. W. Wijn duidde het opgetrokken gebouw van de EDG als „kunst- en vliegwerk” aan. Zijns inziens kon de internationale gedachte nooit en te nimmer het nationale moreel van een volksleger overtreffen. Wijn gaf de voorkeur aan een confederatie van nationale krijgsmachten zoals die gestalte had gekregen in de NAVO. Het opofferen van de soevereiniteit bood immers voor de kleine landen geen enkel voordeel.

In het voorjaar van 1953 zette de defensiemedewerker van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* in een reeks artikelen de bezwaren tegen de EDG nog eens op een rij. De EDG-constructie tastte de soevereiniteit van de nationale staten te zeer aan. De auteur vond dat het beoogde doel van het Verdrag in geen enkel opzicht kon worden bereikt:

Men wenst geen gecoördineerd samengaan van de zes nationale legers,

omdat men kennelijk bevreesd is voor het voortbestaan van een zelfstandige Duitse strijdmacht.

Schrijver vond het een ridicule opvatting dat integratie de Duitse geest in de Duitse strijdkracht zou kunnen veranderen. Even belachelijk achtte hij het geopperde idee de vorming van een sterk Duits leger tegen te gaan door de nationale divisies samen te stellen met een zo gering mogelijk aantal hulpdiensten.

Wie zich wenst te herinneren hoe in het ontwapende Duitsland van na 1918 zonder Generale Staf en met een gemutileerde 100.000 man Reichswehr en 100.000 man Schupo, de organisator von Seeckt een kaderleger vormde dat Hitler in staat stelde in 5 jaar tijd zijn fantastische strijdmacht op te bouwen, moet toch begrijpen, dat de thans in het EDG-verdrag voorgestelde regeling geen enkele waarborg biedt tegen het herleven van een Duitse strijdmacht.

De stemming binnen de Nederlandse krijgsmacht over een goed functioneren van de EDG was allesbehalve optimistisch.

De afloop

Ofschoon de militaire integratie van Europa steeds dichterbij scheen te komen, vonden in Frankrijk, de initiatiefnemer van de EDG, politieke debatten plaats die uiteindelijk zouden leiden tot een voortijdige ondergang van de EDG. De Nederlandse militaire sceptici en tegenstanders van het Europese leger konden na 1953 opgelucht adem halen. De Fransen keerden zich vooral uit nationalistische sentimenten tegen de EDG. Het idee dat het Franse leger ondergeschikt zou worden gemaakt aan een Europees gezag werd onvoorstelbaar geacht. Bovendien hadden de Franse parlementariërs angst dat Frankrijk samen met Duitsland in zo'n gemeenschap opgesloten kwamen te zitten. Engeland hield zich immers afzijdig van een directe deelneming aan de EDG. Die houding leidde ertoe, dat het Franse parlement op 30 augustus 1954 besloot de verdere besprekingen over de EDG voor onbepaalde tijd op te schorten.

De Nederlandse regering verwelkomde uiteraard dat besluit. Vanaf het begin was de stemming tegen het initiatief van Plevén geweest. Den Haag en een groot deel van het Nederlandse militaire establishment profileerden zich min of meer als aanhangers van de Atlantische optie. Nationalis-

tische sentimenten — de vrees voor een Franse dominantie in Europa — speelden hier eveneens een rol.

De militaire integratie in Europa kwam daarmee aan haar einde. De herbewapening van de Bondsrepubliek dreigde erdoor in het slop te geraken. Londen doorbrak die impasse door het Verdrag van Brussel (1948) nieuw leven in te blazen; Groot-Brittannië deed het aanbod voor de duur van het verdrag (50 jaar) vier divisies en een tactische luchtmacht op het Europese continent te handhaven. Duitsland zou dan wel moeten worden toegelaten tot de Westeuropese Unie en lid mogen worden van de NAVO. Reeds in oktober 1954 kwamen in Londen de leden van de Westeuropese Unie hierover tot overeenstemming.

Naar 1992

De Koude Oorlog moge dan sedert 1989 wel zijn verdwenen, de behoefte aan een onafhankelijker Europees veiligheidsbeleid is er niet minder om geworden. Nu de militaire dreiging uit Oost-Europa aanzienlijk is verminderd en de defensiebegroting onder druk van de bezuinigingen komt te staan dringt de noodzaak tot militaire integratie zich des te meer op. Dat besef is in ieder geval duidelijk doorgedrongen in defensiekringen. Zo verzuchtte ktz b.d. W. Mabeoone naar aanleiding van de golfcrisis in oktober 1990:

Het blijft een onzinnige situatie dat wij als West-Europeanen dezelfde belangen behartigen, maar dat allemaal nationaal doen.

Er is een duidelijke behoefte aan een andersoortige krijgsmacht. Niet alleen geïntegreerd op Europees niveau, maar vooral ook flexibel en mobiel,

want lokale-crisisbeheersing wordt immers in de huidige wereld steeds belangrijker.

Ondanks alle euforie over het Europa-zonder-grenzen in 1992 heeft de militaire integratie op Europees niveau nog een lange weg te gaan. In dit groeiproces naar een Europese krijgsmacht kunnen wij een aantal opvallende parallellen trekken met de EDG uit de jaren '50. Europeanisering van het veiligheidsbeleid met daaraan gekoppeld een militaire integratie is vooralsnog moeilijk te verwezenlijken vanwege de overheersende nationale particularismen, in het bijzonder die van Groot-Brittannië. Zouden die sentimenten uiteindelijk worden overwonnen dan roept een voltooiing van de Europese integratie in militaire zin een nieuw probleem op: hoe groot blijft de Amerikaanse betrokkenheid, gezien het mondiale optreden van de VS, bij de Europese defensie en welke zal de houding van Washington in de NAVO zijn?

Evenals de discussies rond de EDG zullen problemen aan de orde moeten worden gesteld als de lastenverdeling en een Europese coördinatie van wapenaanschaf en wapenproductie. Niet minder belangrijk (dat geldt speciaal voor Nederland) is de kwestie van een Frans-Duitse dominantie in het huidige Europa. Tegenover een toegenomen rol van Frankrijk, als nucleaire mogendheid, en een herenigd Duitsland staat immers nog steeds een terughoudend Engeland binnen de Europese Gemeenschap. De afstand tussen Groot-Brittannië en de andere EG-staten maakt het voor Nederland moeilijk Engeland als tegenwicht te gebruiken tegen eventuele Franse en Duitse aspiraties. De neiging zal dan ook ontstaan dat Nederland zich voorlopig vastklampt aan het Atlantische pact en de eigen nationale traditie niet een-twee-drie zal opzijschuiven. Het moge duidelijk zijn dat er nog heel wat hobbels moeten worden genomen.

Literatuur

- J. van der Harst — *European Union and Atlantic partnership: political, military and economic aspects of the Dutch defense, 1948-1954, and the impact of the European Defence Community*. EUI, Florence (1987).
J. van der Harst — The Pleven plan, in: R. T. Griffiths (ed) — *The Netherlands and the integration of Europe 1945-1957*. Amsterdam (1990) 137-164.
D. Hellema — *Frontlijn van de Koude oorlog. De Duitse herbewapening en het Atlantische bondgenootschap*. Amsterdam (1984).
A. E. Kersten — *Niederländische Regierung, Bewaff-*

nung Westdeutschlands und EVG, in: H. E. Volkmann en W. Schwengler — *Die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung*. Boppard (1985) 191-219.

- P. Scheffer — *Een tevreden natie. Nederland en het wederkerende geloof in de Europese status quo*. Amsterdam (1988).
F. C. Spits — *Naar een Europees leger*. Den Haag (1954).
F. Wielenga — *West-Duitsland: partner uit noodzaak. Nederland en de Bondsrepubliek 1949-1955*. Utrecht (1989) 79-185.